

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՄԱՀՈՒԹԻՒՆ

(Ծառ. Բզմ. էջ 207)

Սոյն զրուիթեանս վրայ Ուսումնական Խորհուրդն անմիջապէս փութաց առաջարկութիւնս ընդունիլ և բոլոր վարժարաններու համար որոշել մէկմէկ բժշկի:

Կ. Պօլսոյ հայ բժշկիները սիրայօժար և անձնուիրաբար ստանձնեցին իրենց առաջարկուած պաշտօնը, և ահա Ազգ. վարժարաններու ընդհանուր առողջապահութիւնը, մանուկներու, մանկուհիներու մարմնային առողջութիւնը շուտով սկսաւ, բժշկական ամենալուրջ և բարեբար հսկողութեան առարկայ ըլլալ:

Պատրաստուեցան մասնաւոր Տետրեր, որոնց մէջ մի առ մի կարճանագրուելին ամէն վարժարանի առողջապահական պահանջները, և այս առթիւ գրի առի ևս տեսակ մը Առողջապահական — Շրջաբերական, զոր Ուսումնական Խորհուրդն առանձին թերթերու վրայ տպագրել տալով ուղղեց բոլոր թաղական խորհուրդներու: Ահաւասիկ այն.

Շրջաբերական առ քաղական խորհուրդս Մայրաքաղաքիս վասն առողջապահիկ կանոնաց կիրառման յազգային վարժարանս

Ազգային կեդրոնական վարչութեան Ուսումնական Խորհուրդս իւր Մարտ 22ի նստին մէջ տուած որոշմանը համաձայն՝ կը յանձնարարէ Պատ. Խորհրդոյդ.

1. Յանձնել Ձեր վարժարանը Խորհրդոյս կողմանէ նշանակեալ թիւիկին՝ Տօքթ. որուն պաշտօնն է՝ շարաթական այցելութիւններով, վարել վարժարանիդ ընդհանուր առողջապահութիւնը, առանց սակայն մեծ ծախքի դռներ բանալու:

2. Կատարել անյապաղ ինչ որ բժշկ. կը կը պատուիրէ և վարժարանիդ առող-

ջապահական վիճակին կանոնաւորութիւնը կը պահանջէ:

3. Ունենալ յատուկ տումար մը, և անդ մի առ մի արձանագրել եղած և կատարուած բժշկական յանձնարարութիւնները, զորս Ուսումնական Խորհուրդն հաւաքելով կը ծանօթացնէ հասարակութեան:

4. Հոգ տանիլ որ վարժարանիդ ներքին ընդհանուր մաքրութիւնն ինչպէս նաև ամեն դասաւանդութիւնները, ուսանողաց մտային զբաղումները, զբօսանքները, բարոյական վիճակը, մարմնամարզական կըրթութիւնները և այլն, ըլլան միշտ բժշկին առողջապահական հրահանգներուն համաձայն:

5. Զանալ, որ վարժարանիդ աշակերտներն ու աշակերտուհիներն առանց պատուաստի և հինցած պատուաստով չմնան, և առ այս բժշկին գործը դիւրացնելու համար, միշտ պատրաստ ունենալ պատուաստի թարմ հեղուկը:

6. Օրէնք ընել, որ տարափորիկ հիւանդութիւնով վարակեալ տուններն եկող, ինչպէս նաև նորեկ աշակերտներն և աշակերտուհիները վարժարան չընդունուին առանց բժշկական արտօնագրի:

7. Ուշադիր ըլլալ, որ թեթեւօլիկ, մոլի, հիւանդոտ, անտարբեր, անկարող, և աշակերտները ծեծող ու չարաչար պատժող դասատուները, վարժուհիներն և տընտեսները, իրրեւ խանգարիչ առողջապահական կանոններու ներդաշնակութեան, չի պաշտօնավարեն՝ առանց բժշկական քննութեան և հրամանի:

8. Մասնաւոր խնամք և հոգածութիւն ունենալ աղքատ ուսանողին, և անթերի կատարել անոր առողջական վիճակին բարելաւութեան համար որոշուած բժշկական ո՛ր և է յանձնարարութիւն:

9. Նկատել առողջապահութիւնը մանկավարժութեան ընդակից մէկ մասը, և այս սկզբամբ յանձնել վարժարանդ կարող և հմուտ Տեսչի մը խնամոց, որով թէ՛ թաղ. Խորհրդոյդ պարտաւորութիւնները կը դիւրանան, և թէ՛ բժշկական հրա-

հանգ կամ յանձնարարութիւն կունենայ
յաջող արդիւնք:

ի Դիմաց Ուսումնական Խորհրդոյ

Ատեմադպիր

Ատեմապետ

Պ. Գ. ՔԵՐԵՍՏԵԱՅԱՆ ՏԹԲ. Վ. Յ. ԹՈՐՈՒՄԵԱՆ
18 Ապրիլ 1897

ՊԱՏՐԻԱՐԺԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ

Կ. Պոլիս

Բաւական տարիներ ամենայն կանոնա-
ւորութեամբ շարունակեց վարժարաններու
բժշկական հսկողութիւնը. բայց յետոյ
դժբաղդաբար՝ մեր ամէն գործերուն պէս՝
այն ալ դադրեցաւ. Կ. Պոլսոյ Ազգ. Վար-
ժարաններն այսօր զուրկ են բոլորովին
բժշկական այցելութենէ, և հազիւ մէկ
երկուքն ունին իրենց մասնաւոր բժիշկը:

Բ.

Ազնի Պաշտօնակիցներս,

Փետրվար 7|19ի նիստերնուս մէջ,
բերելով Ձեզ պատասխանն այն առաջար-
կութեան, որով յանձնարարած էիք ինձ
մայրաքաղաքիս Ազգ. Վարժարաններու հա-
մար առողջապահական օրէնքներու հրա-
հանգ մը պատրաստել, կը յայտնէի՝ թէ
վարժարաններու առողջապահութեան հա-
մար Ուսումնական Խորհուրդի կողմանէ
գծուած հրահանգներ ո՛ր և է օգուտ մը
չէին կրնար ունենալ. թէ՛ մեր վարժա-
րաններն առողջապահական միօրինակ
հրահանգներով վարել բնաւ կարելի չէ՛.
Թէ՛ վարժարաններն առողջապահական լաւ
վիճակի մէջ պահելու համար հարկ ան-
հրաժեշտ է, որ զստնոց ենթակայ ընենք
բժշկական աշակուրջ հսկողութեան. և իմ
այս համոզումս աւելի հաստատելու հա-
մար Ձեզ կը կարդայի մանրամասն պատ-
մութիւնն իմ բժշկական այցելութիւննե-
րուս, որոնցմով երբեմն աշխատած էի ի-
մօվսանն օգտակար ըլլալ, իւսկիւստարի
թաղային երեք վարժարաններու Առող-
ջապահութեան:

Իներած պատասխանս լսելէ յետոյ,
Դուք հաճութեամբ ընդունեցիք բժշկական
հսկողութեան մեծ կարեւորութիւնը՝, բայց
միանգամայն առաջարկեցիք, որ իմ բժը-
կական այցելութիւններուս պատմութենէն
քաղելով պատրաստեմ դարձեալ հրահանգ-
ներ, առաջնորդ ըլլալու և դիւրութիւն-
ներ ընծայելու այն բժիշկներուն, որոնք
պիտի ստանձնէին Ազգ. Վարժարաններու
առողջապահութեան հագը:

Կը յիշէք անշուշտ որ ես բնաւ հա-
մամիտ չգտնուեցայ այս առաջարկութեան,
դիտել Ձեզ տալով՝ թէ այդու փափուկ
դիրքի մը մէջ կրնայի գտնուիլ, վերաւո-
րել ընտրելի արուեստակիցներուս դիւրազ-
ացցութիւնը՝ իրաւամբ, և մինչև իսկ պատ-
ճառ գոհցն ըլլալ, մեծ պատասխանատու-
ութիւն մը հրաւիրելու Ուսումնական Խոր-
հուրդիս վրայ:

Ամէն բժիշկ տարբեր տարբեր դպրոց-
ներու աշակերտ, և հետեւապէս տարբեր
գաղափարներով կը թուած. իրաւունք ու-
նենալով տէր ըլլալ բժշկական ազատ
կարծիքի և ազատ վարդապետութեան ու
փորձառութեան, բնական է որ չուզէին
համակերպիլ որոշածներուն Ուսումնական
Խորհուրդին, որ բժշկական ատեան մը
կամ գերիշխանութիւն մը չէ, և չընդու-
նէին՝ անոր ծոցէն բղխած առողջապա-
հական հրահանգները: Բժշկական պատ-
շաճից օրէնքին հակառակ չվարուելու
փափկանկատութեամբ, առաջարկեցի որ
որոշէիք բժշկական Յանձնախումբ մը,
որպէս զի այս մասին խորհրդակցութիւն
մը կատարէի:

Արդարացի գտնելով դիտողութիւններս,
Խորհուրդս ընդունեց առաջարկս և անմի-
ջապէս ընտրեց Յանձնախումբ մը՝ բաղ-
կացեալ Տօթթ. Մատթէոսեան, Տօթթ. Սի-
մոնօֆ, և Տօթթ. Դաւիթեան Բժիշկներէ,
որոնց հետ պարտաւոր էի խորհրդակցիլ

1. « Բիւզանդիոն » Թիւ 106 8 մարտ 1897 (հա-
մառատութիւն Ատենախօսութեանց ուսումնական խորհրդո-
րոյ):

Ոգգ. վարժարաններու առողջապահութիւնը կանոնաւորելու միջոցներու մասին:

Զարմանալի է՝ որ իմ այս առաջարկութիւնս և խորհուրդիս որոշումը տարբեր բացատրութեամբ մը ներկայացուցաւ հրապարակի մէջ, և թժշկական Յանձնախումբին պաշտօնն ալ այնպէս մը մեկնուեցաւ, իբրեւ թէ՝ «ես պատրաստած էի առողջապահական հրահանգներ, որք գործադրութեան յանձնարարուելի առաջ, իմ շնորհակալութեամբ յայտնեմ իմ յատուկ քննարկման նորին պիտի անցնէին»:

Խորհուրդիս մէջ կարդացածս՝ որ հրատարակուեցաւ, գիտէք որ հրահանգ չէր, այլ բժշկական մէկ գործառնութեանս մասին տեղեկութիւններ և անձնական տեսութիւններ, որով Ձեր առաջարկութեան հակառակ կարծիք իսկ կը յայտնէի: Եթէ կողմնակից ըլլալի հրահանգներու պատրաստութեան, կարծեմ կարողութիւն, նա մասնաւոր միջոց չէր պակսեր ինձ պատրաստելու գաւառից այնպէս, որ հարկ չըլլար ապա կրկին անգամ թժշկական Յանձնախումբի մը «յատուկ քննարկման թուի անցնել»:

Կրնայի մատենադարանիս հատորները խառնել պահ մը, և Պուշտտի, Ժիւլ Ռօշառի, Բուսսոնի, Լակրանժի և Գոլլի-նիի պէս հսկայ առողջարաններու դպրոցական առողջապահութեան (իմիկն սրօն) վրայ գրած գործերէն քաղուածներ, (չըսեմ գողութիւններ)՝ ընել, և զանոնք Ձեզի ներկայացունել առաջ ալ յղել մինչև Բարիք, ինչպէս կը գրէր վերջերս Զմիւտնիյ Արեւիկեան Մամուլը, հոն իմ վարպետներու՝ Բոթէնի, Պուշտտի, կամ Պուստտէի նման բրօքէնտներու և ազգութեամբ թիշկներու զօրաւոր դիտողութիւններով սրբազեղ, և այնպէս պատրաստ ունենալ առողջապահական հրահանգներու հաւաքածոյ մը, որ ամենէն ընտիրը, ամենէն կատարեալը կըլլար կարծեմ: Ես այսպիսի բան մը չըրի, որովհետեւ հակառակ էի և եմ առողջապահական հրահանգներու պատրաստութեան, որովհետեւ, դարձեալ կը կրկնեմ, անձնական փորձառութեամբս դիտած էի, թէ

վարժարաններու առողջապահութիւնը պատեղէ վար կախուած հրահանգներով չէր որ կը կանոնաւորուէր, այլ միայն և միայն բժշկի յարատեւ և խղճամիտ հսկողութեամբ: Իմ երկար դիտողութիւններս ըսելէ յետոյ, երբ խորհուրդս կրկին անգամ խնդրեց որ պատրաստեմ հրահանգներ, այն ատեն պարտաւորեցայ, թելադրուելով այն պատճառներէն՝ զորս յիշեցի արդէն, առաջարկել, որ թժշկական Յանձնախումբի մըն ալ խորհրդակցութիւնն հրաւիրեմ այս մասին:

Ուրեմն՝ թժշկական Յանձնախումբին հետ ունեցած խորհրդակցութեանս մասին է, որ կուզեմ այսօր տեղեկութիւն տալ Ձեզ:

Թժշկական Յանձնախումբը մէկ նիստ մը միայն ունեցաւ, գումարեցաւ իմ բնակարանս, փետրվար 12|24ի Չորեքշաբթի գիշերը: Ներկայ գտնուեցան Տօթ. Մատթէոսեան, Տօթ. Սիմոնօֆ, Տօթ. Դաւիթեան, և խորհուրդիս Ատենադպիրը Պ. Լ. Քէրէստէան:

Հաղորդելով իրենց ինչ որ նախապէս կարգացած էի հոն, հարցումն ըրի, թէ՛ մեր վարժարաններու մէջ առողջապահական անհրաժեշտ կանոնները ճշդիւ գործադրուեց համար, հրահանգները գրի առնել պէտք էր, եթէ ոչ բժշկիներ կարգել. կամ թէ՛ վարժարաններու մէջ առողջապահութիւնը Ուսումնական խորհուրդին կողմանէ խմբագրուած հրահանգներով կարելի է կանոնաւորել, եթէ ոչ՝ բժշկական հսկողութեամբ:

Բնական է որ թերուղէմ գաղափարներ յայտնուեցան. սակայն այդու տեղի ունեցաւ խիստ շահեկան վիճարանութիւն մը, որուն յիշատակն երբեք չի պիտի մոռնամ, շնորհակալ մըլտ մնալով իմ սիրելի արուեստակից բարեկամներուս, որոնք իրենց գիտական հմտութեամբ բարեհաճեցան պատուել Ուսումնական խորհուրդիս հրաւերը:

Առանց Ձեզ պատմելու բժշկական Յանձնախումբին այդ վիճարանութիւնը, որ երկար գրութեան մը նիւթ կրնայ ըլլ-

լալ, բաւ համարիմ կարդալ միայն նա-
մակները մեծարոյ բժիշկներուն , որոնք
այդ գիշեր ո՛ր և է եզրակացութեան
չյանգնելով, և երկրորդ անգամ մըն ալ
չկարենալով գումարուիլ, փութացին գրա-
ւոր կերպով յայտնել իրենց անձնական
տեսութիւնները :

Ահա այդ նամակները նոյնութեամբ, և
իրենց թուականներուն կարգաւ :

Բէրա 25 փետր. 2 մարտ 1897

Մեծ. Տօք. Թորգոմեամ Էֆէմտի

Ատեմապետ Գատ. Ուսումնական խորհրդոյ :

Կ. Պօլսոյ Ազգ. վարժարաններու մէջ
առողջապահական կանոններուն ի գործ
դրուելուն մասին Ուսումն. Խորհրդոյ ու
բոլորմը ամէնքիս գոհունակութիւն պատ-
ճառեց :

Պիտի խնդրեմ Ձեր Մեծապատուութե-
նէն, հաճէիք շնորհակալութիւններս մա-
տուցանել Պատ. Խորհրդոյդ որ այդ մա-
սին իմ կարծիքս ալ առնելու պատիւն
ըրած էր ինծի :

Իրաց արդի կացութեանը մէջ, մանա-
ւանդ շատ մը թաղերու անձուկ ու կրդ-
զիացեալ վիճակի մը մէջ գտնուիլը մե-
ծամեծ դժուարութիւններ պիտի յարու-
ցանէ անշուշտ , առողջապահական շատ
մը կանոններու կէտ առ կէտ գործադր-
մանը. այսու հանդերձ այդ արգելքները
պատճառ մը չեն անշուշտ որ չջանացուի
գէթ հիմակուհիմայ կարելին ընելու :

Առ այդ իմ կարծիքս է, առ այժմ բո-
լոր վարժարանները այցելու Բժիշկներու
հսկողութեանը տակ զննել և իրենց յանձ-
նել պարտուպատշաճը տնօրինելու հոգը :

Ուսումնական Խորհուրդը ատով վար-
ժարաններու առողջապահութեան խնդիրը
ամբողջովին լուծած չկրնար ըլլալ ան-
շուշտ , բայց կարծեմ խնդրոյն կարևոր
մէկ մասը գործադրուած կրնայ համարուիլ,
թողլով ապագային հիմնական ու ընդար-
ձակորէն պատրաստուած կանոններու կի-
րառումը :

Ընդունեցէ՛ք յարգանքներս
Տօքթ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Թ Ո Ւ Մ Ա Խ Տ Ը

Ն Ե Ր Մ Ո Ւ Մ Ե Լ Ի Դ Ե Ղ Ե Ր

(Շար. Բզմ. էջ 223)

Prof. Jannelogue տեսնելով որ քլու-
ռաւոր զինքի ներմուծումներն կ'առողջացը-
նէին Քոխի միջրոպէն յառաջ եկած հի-
ւանդութիւնները՝ մարմնոյն ուրիշ մասե-
րուն մէջ — ինչպէս ոսկրներու , ոսկրա-
զօղերու մօտ — մտածեց նոյն դեղի ներ-
մուծումներով թրքերու վէրքերուն առող-
ջացումն ստանալ . տարակոյս չկայ թէ
այս դեղը՝ քանի որ մարմնոյն ուրիշ տե-
ղուանք նոյն միջրոպէն յառաջ եկած ախ-
տերը կը բժշկէ՝ պէտք էր նաև թոքախ-
տը բժշկել . սակայն դժբաղդաբար մինչև
այժմ եղած փորձերն ապարդիւն ելան .
գիտնականներու մեծամասնութիւնը մեծ
յոյս ունի ասոր վրայ և այժմ կ'ոգտում-
նասիրեն՝ զայն անփնաս թոքերուն հասցը-
նելու կերպը :

Մ'անկերպի (iodoforme) ներմուծում-
ներն ալ կ'առողջացնեն նոյն միջրոպէն
ուրիշ տեղուանք յառաջ եկած ախտերը .
սակայն թոքերու վրայ եղած փորձերն
ապարդիւն ելան : Արափան մանիշի նոր
մէկ քաղաղրութեամբ ներմուծումներ ընե-
լով 86 հոգւոյ վրայ՝ 22 առողջացուցած
է ու ինք թէ քլուռաւոր զինքին ու թէ՛
մանշակերպին վրայ մեծ յոյս ունի . բայց
ըստ իրեն պէտք է գտնուի այն մարմինը
որուն հետ միացնելով այս նիւթերը՝ ընեն
թոքերուն մէջ այն՝ ինչ որ կ'ընեն ուրիշ
տեղ . — Tubercoline. — 1890ին Քոխ
կը հռչակէր « Գերմանական բժշկական
շարաթաթերթ »-ին մէջ՝ թէ գտած էր թո-
քախտին դեղը . քիչ ատենուան մէջ այս
լուրը բոլոր աշխարհ տարածուեցաւ և
ամէն կողմէն գովասանքներու հեղեղ մը
տեղաց գտնողին վրայ . ոչ ոք կրնար տա-
րակուսիլ այն լուրին վրայ՝ քանի որ հըռ-
չակողը Քոխն էր, նոյն ինքն թոքախտի